

JEZIKOSLOVEC STANE SUHADOLNIK

20. 11. 1919–10. 8. 1992

Lani v visokem poletju nas je nenadoma zapustil slovaropisec, slovaroslovec pa k zgodovini besede in jezikoslovja obrnjeni slovenist Stane Suhadolnik, nazadnje strokovni svetnik v pokoju – delaven ves čas do prezgodnje smrti. Ta ga je telesno vrnila Verdu pri Vrhniki, kamor se je – rojen sicer v Borovnici – pogosto tako in drugače rad vračal.

Suhadolnika sem spoznal, ko je od l. 1958 bil asistent za slovenski jezik v slovaropisni delavnici Inštituta za slovenski jezik pri SAZU, katerega leksikološko sekcijo je tedaj (1953–1961) vodil pesnik in jezikoslovec Božo Vodušek. Kot sedem let starejši slovenistični kolega se mi je Stane, ko sem iz Zagreba obiskal inštitut, nekako opravičeval, da je to mesto zasedel on in ne jaz (A. Bajec me je namreč predvideval za Akademijo, ko je videl, da sem v Zagrebu bil predvsem jezikoslovec slovenskega knjižnega jezika, vendar sam na tako mesto nikoli nisem reflektiral). Suhadolnik je dotlej bil že profesor na gimnazijah v Kamniku, Celju, Koprju (tukaj tudi na italijanski) in na učiteljski v Kopru (1947–1957), za dve leti pa še bibliotekar v NUK-u. Tudi je bil že večstransko slovstveno in jezikoslovno dejaven (sam pa sem ga tedaj poznal le po članku Vendar in sorodni vezniki iz JiS-a 1957/58. Bliže sem ga spoznal, ko sem na začetku 60. let postal – še kot »Zagrebecan« – ob Bajcu in Tomšiču član inštitutske komisije za pravopis, pravorečje in gramatiko, katere glavna naloga je tedaj bila priprava profila novega slovarja slovenskega knjižnega jezika. Tedaj je bil Stane tudi tajnik te komisije, postopoma pa se ji je pridruževal še Rigler, in sicer za tonemskost, po mojem odhodu iz komisije – zaradi neskladja pogledov članov komisije na vprašanja slovenskega pravopisa, pravorečja, naglasoslovja in oblikoslovja – pa je moje delo prevzel Rigler. Kot glavni in odgovorni urednik Jezika in slovstva (od l. 1966 za pet letnikov) sem v njem odprl rubriko Akademijin slovar slovenskega knjižnega jezika, za katero smo prispevali članke Rigler, Suhadolnik in pisec tega članka. Suhadolnik se sicer sprva ni posebno navduševal za to, da bi koncept novega slovarja kaj dosti prihajal v slovensko javno zavest (v nasprotju z Bajcem se je npr. upiral objavi moje razprave o naglasnih tipih v SP 1962, ki sem jo bil pripravil prav na spodbudo Akademije, objavil pa mi jo je l. 1965 F. Bezljaj). Suhadolnik se mi je zdel takrat jezikoslovno neformiran, brez individualnosti, izrazita njegova poteza pa je bila ohranjenost skoraj za vsako ceno t. i. breznikovske pravopisne norme slovenskega knjižnega jezika, zlasti npr. v obravnavi pisanja prevzetih besed, pisanja skupaj in narazen (tu se je opiral tudi na manj premišljene rešitve Breznikovih učencev) in pač tudi v oblikoslovju (to se je zelo vidno kazalo v njegovih zapisnikih naših sej, kar je bilo dokončna pobuda, da sem se iz te komisije tudi poslovil – sled tega mojega dela za SSKJ I je tam na str. V: »začetna dela za pravopis in pravorečje /v resnici tudi za oblikoslovje/ je vodil dr. Jože Toporišič, habil. doc.«). Suhadolnika sem v živo spoznaval tudi pri delu za novo izdajo slovenskega pravopisa, ko smo ga »člani predsedstva komisije za pravopis, pravorečje in gramatiko pri SAZU« (Bajec, Rigler, Toporišič) predlagali v »razširjeni odbor za pripravo novega pravopisa«; v ta odbor si je ves čas živo želel še v času, ko smo z Bajcem in Riglerjem pripravljali glavni načrt za novo izdajo pravopisa. Kot član te pravopisne komisije je bil ves čas dejaven in prisoten na vseh njenih sejah, na koncu v vztrajni četverici Rigler, Moder, on in pisec tega sestavka. Skupaj z Riglerjem in

piscem tega sestavka je skrbel tudi za natis rokopisa pravopisnih pravil (izšlo 1981). Tudi v revizijski komisiji Načrta pravil za novi slovenski pravopis je bil živo dejaven, spet skrbel tudi za natis (1990), tokrat skupaj z Modrom, Jakopinom in piscem tega sestavka. In še v tretji pravopisni komisiji, pooblaščen za izdelavo pravopisnega slovarja, je bil živo dejaven, zlasti kot slovaropisec z bogatimi izkušnjami iz svojega organizacijskega dela pri Slovarju slovenskega knjižnega jezika. — Prav od tega dela nam ga je iztrgala smrt.

Glavni prispevek Staneta Suhadolnika slovenskemu jezikoslovju je bil organizatorične narave pri izdelavi Slovarja slovenskega knjižnega jezika (1970–1991): pri njegovem Poskusnem snopiču (1964) je bil sourednik (že prej, kot nakazano, tajnik komisije, ki je pripravljala pravopis, pravorečje in oblikoslovje za SSKJ, nato kot »v. d. tajnik inštituta« od l. 1963). V SSKJ I, II, III (1970, 1975, 1979) je zapisan kot tajnik glavnega uredniškega odbora, v IV in V (1985 in 1991) pa ni več naveden v glavnem uredniškem odboru; že v SSKJ I je bil član komisije za intonacijo, v IV do V pa sodelavec komisije za pravopis, pravorečje, oblikoslovje in intonacijo. Sam Suhadolnik si je bil v bibliografiji glede tega pač bolj pravičen: SSKJ I »sourednik«, SSKJ II član glavnega uredniškega odbora in »organizator – koordinator dela«. Za SSKJ je delal že v l. 1948–1949 (gradivo za slovar), zatem v fazi izdelovanja koncepta slovarja, pa pri njegovi konkretni izdelavi. Kaj je vse to pomenilo, bi lahko podrobneje in konkretno povedal kdo, ki ga pozna od tega dela.

O slovaroslovju in besedoslovju v zvezi s SSKJ je začel pisati že l. 1963 (Plasti in pogostnost leksike), ko se je skupaj z M. Janežič trudil najti oznake za posebne vrste besedja. Temu so po objavi poskusnega snopiča slovarja l. 1966 sledili Slovarki pripomočki (seveda za sestavo SSKJ), čez dve leti pa Koncept novega slovarja slovenskega knjižnega jezika (predobjava v okviru Seminarja slovenskega jezika, literature in kulture, objava JiS-u). Z besedo se je sicer ukvarjal že prej: ko je l. 1960 pisal sestavek Cigaletov besednjak, še pred tem pa prispevke Pomorsko izrazoslovje (1956: pač izrazje).

Slovar slovenskega knjižnega jezika je potem, ko je l. 1970 izšel njegov prvi zvezek, predstavljal v več prispevkih (tudi polemičnih): Slovar slovenskega knjižnega jezika (Naši razgledi, Dnevnik), Besedni zaklad sodobnega slovenskega knjižnega jezika (SSJLK), O pisanju J. Modra v zvezi s Slovarjem slovenskega knjižnega jezika (ND), Pismo urednikom Prostora in časa o slovarju in še o nečem (PiČ), nazadnje pa je o SSKJ govoril v letu smrti pod naslovom O SSKJ in nekaj okoliščinah (NRazgl). Na zadnji sestavek se je odzval apostrofirani pisec tega spomina prav tam, temu ugovarjanju je Suhadolnik odgovoril in nato ugovorjalcu ustno predlagal premirje, ki pa je bilo doseženo po volji takrat mladega urednika Naših razgledov, ki odgovora na odgovor ni objavil. V rokopisu je Suhadolnik podal še predhistoriat SSKJ: Šolar–Ramovšev načrt za SSKJ (Simpozij slovenskega jezika, književnosti in kulture 1990, neizdani Ramovšev zbornik). — Gotovo je bil Suhadolnik vsaj sopobudnik sestavka o odzivih tujine na I. zvezek SSKJ in pač nespodbudnik, da bi se tak sestavek napisal tudi o odzivih na ta slovar doma v Sloveniji.

Delo za SSKJ je bilo gotovo njegovo osrednje strokovno doživetje in velik uspeh, posebne okoliščine našega življenja v določenih družbenih razmerah so pač povzročile, da je to veliko podjetje med izdelavo IV. zvezka zapustil, s čimer je dejansko prenehal učinkovati kot »organizator in koordinator« celovite njegove podobe. Z vsem, kar se je

pri slovarju po njegovem odhodu godilo, pač ni bil zadovoljen, kaj se konkretno je, pa bi nam lahko povedal le podroben kritični prikaz, ki ga pa nimamo. Gotovo je, da slovarniki le niso tako trmasto vztrajali pri določenih slabših rešitvah, na katere je kazala kritika slovarja, v vsem, kakor so se v glavnem v slovničnih zadevah, vsaj deklarativno.

Pri ubesedovanju normativnih zadev (in pač tudi redatorskih) je bil Suhadolnik dejaven zlasti kot kritik besedilnih predlog drugih, sam se je (v sodelovanju) trudil zlasti za stilno in zvrstno označevanje besedja (tako še pri SP 1990, kjer pa je v glavnem skušal perpetuirati le dosežke oz. odločitve iz SSKJ in se je le nerad dal premakniti k novejšim spoznanjem tudi na tem področju; tudi po njegovi smrti je ta del Pravil SP 1990 doživel potrebno slovaropisno rekonstrukcijo). — Gotovo je bilo SSKJ v veliko korist Suhadolnikovo trdno obvladovanje tonemske naglasne norme, kar je lahko uveljavil kot član ustrezne komisije v vsem slovarju.

Slovaroslovno in -pisno delo Suhadolnika s tem ni izčrpano. Sem gresta še npr. dva prikaza starejših slovarjev: Cigaletov besednjak (1960) in Glonarjev Slovar slovenskega jezika (1984). V zadnjem je z objektivno presojo zlasti pozitivnih lastnosti, prav odlik tega slovarja, Suhadolnik tako rekoč posekal samega sebe, in prava škoda je, da nam takih prikazov ni pustil več. Kako težka bi mu hvala Glonarjevega slovarja morala biti spričo pavšalnega odklonilnega mnenja o tem slovarju s strani A. Breznika, ki ga je Suhadolnik tako častil in spoštoval, si je lahko misliti, in vendar je to zmožgal ter se tako ponižno priklonil objektivni resnici Glonarjevega slovarskega dosežka, tega predhodnika Slovarja slovenskega knjižnega jezika. Zanimive in poučne so tudi Suhadolnikove kritike ob izidih slovenskih slovarskih del njegovega časa. O tem pričajo sestavki kot Knjiga, ki jo potrebuje vsak Slovenec, Slovarček tujk (1952); Josip Pavlica, Frazeološki slovar v petih jezikih (1960/61), Pomorska slovenščina (1961/62); Anton Breznik, Življenje besed (1968); Terminološki slovar s področja znanstvenih informacij (1970); Dvoje novih leksikografskih del (1974); P. Scherber, Slovar Prešernovega jezika (1978); Primerjalni slovar vojaških pojmov (1983/84). — V zvezi s Suhadolnikovim leksikološko-leksikografskim delom sta še sestavka splošne narave Leksikografija kod Slovenaca (1982) in Leksikografija (1992, ES).

Slovaropisno v ožjem smislu je bil Suhadolnik udeležen razen pri SSKJ do l. 1982 pri še nekaj podjetjih: pri Poskusnem snopiču (1975, soavtor); Vojaškem slovarju (1977, soavtor); pri Uporednem rečniku vojnih pojmov (1982, soavtor); pri Slovenskih krajevnih imenih (1985, soavtor, tudi »informatorec za občino Vrhnika«); kot »sodelavec pri redakciji« se omenja pri Vilka Novaka Slovarju stare knjižne prekmurščine (še ni izšel); »sodelavec za leksikografijo in jezik« je bil pri Enciklopediji Slovenije od 1 (1981) do 6 (1992). Sem spada še njegovo Gradivo za slovar Prešernov (1985), s čimer je povezan tudi njegov članek Prizadevanje za Prešernov slovar (1988, oboje menda v zvezi z magistriranjem ali doktoratom, ki ga je hotel doseči pri B. Paternuju), zlasti pa okrog 100 000 rokopisnih izpisov za Prešernovo besedišče. — Čisto teoretični interes v besedoslovju razodeva s svojo razpravo Odnos med dolžino, obvestilnostjo in pogostnostjo besed (1972), pa s Frekvenčno analizo besedišča v Tavčarjevi povesti Cvetje v jeseni (1974), kjer je odprl novo smer proučevanja besedja leposlovnih del pri nas. V okviru besedoslovja se je dotikal tudi stilističnih vprašanj. — Naj na koncu omenimo še, da je bil »sodelavec« pri pripravljajočem se Jožeta Stabeja Kastelec-Vorenčevem Slovensko-latinskem slovarju, sodeloval pa je menda tudi pri veterinarskem in medicinskem slovarju izrazja.

S pravopisno-pravorečno problematiko je povezano zlasti njegovo sodelovanje z ene strani pri SSKJ, z druge pri novem SP. Besedilne predloge ali vsaj predloge za besedila, ki bi dajale rešitve določenih vprašanj, je – kot rečeno – dajal redko, praktično le za oznake besedja; vprašanje je, koliko je v tem bil samostojen pri predlogih besedil za uvodni del SSKJ. Sicer je bil pri SP 1990 predvsem oponenten razpravljalec k vsem perečim vprašanjem, zlasti ko je šlo za kaj drugačnega, kot je bilo pri Brezniku, v SP 1962 ali v SSKJ. Teoretično se je tudi nekaj šolal na podlagi raziskave Breznikove »pravopisne« razprave (Breznikove raziskave morfonoloških vprašanj slovenskega knjižnega jezika iz druge polovice 19. stoletja (1981)), sicer pa se je po zgledu na Breznika in še koga pač preveč podajal načelu rabe, zapostavljal pa upoštevanje teoretične utemeljitve določene rabe.

Predvsem iz Breznika so izhajali njegovi pogledi na kulturo knjižnojezikovnih besedil. Tu zavzema posebno mesto Suhadolnikovo svetovalstvo pri izdajah razne vrste besedil in priročnikov. S tega področja naj omenimo njegove sestavke kot Prirejanje besedil Zbranega dela /Ivana Cankarja/ (1967 in 1976) ali Vprašanje jezika pri Enciklopediji Slovenije (1989). Svoje splošne poglede na jezikovno kulturo je razodel v sestavku Jaziková kulturá u Slovinců (1972). Gotovo tudi jezikovno-kulturno noto ima njegovo sodelovanje pri raznih izrazjih (prim. Sodelovanje slovenskih jezikoslovcev pri začetkih sodobne znanstvene terminologije, zlasti ob Mirku Černiču (1984), ali Uvodna razmišljanja k istemu ravno tam in tedaj). Sem gre še njegovo sodelovanje pri Krajevnem leksikonu Slovenije I (1968). Že iz ranega obdobja spada sem njegova Slovenska beseda (1952, v Slovenskem Jadranu, 52 enot) in pač tudi Vejanje koprščine (5 sestavkov, 1951). — Na ta način je Suhadolnik usmerjal normativnost na dokaj raznovrstnih področjih, nato pa se je pri slovarskem delu na to lahko skliceval kot na dokumentarno gradivo. Verjetno je bil pri tem kar uspešen, čeprav ne zmeraj v skladu s strukturnimi značilnostmi slovenske besede.

Po svoje spadajo sem še njegovi članki o stilni in pomenski različnosti določenih blizupomenskih (ali funkcijskih) izrazov: dvojic, kakor jih kažejo njegovi sestavki Območje – področje (1967), O stilemih »po eni strani – po drugi strani« (1969), Ali terjati ali zahtevati (1972/73), ali Še o mišljenju in mnenju (1986/87), pa tudi več takih enot, npr. Vendar in sorodni vezniki (1957/58). K zgodovini takega besedja gresta sestavka Drobci iz zgodovine besede vada (1966) ali Anglija, Anglež, angleški (1957/58). — Tu mu je prav prihajalo bogato gradivo iz kartotek slovarske delavnice Inštituta za slovenski jezik (kakor tudi pri več drugih sestavkih, zlasti razpravnih).

Posebna skupina Suhadolnikovih sestavkov je življenjepisne narave v tem smislu, da podajajo in deloma ocenjujejo zlasti dela obravnavanih oseb. Tu je Suhadolnik o J. Stabeju pisal kar štirikrat, o A. Bajcu trikrat (l. 1993 hkrati tudi o Šolarju, o tem pa enkrat že prej), po enkrat pa o A. Brezniku (rekel mi je, da bi ga namesto mene moral v izboru podati on, ne jaz, ne pa da sem ga povabil samo k sestavljanju Breznikove bibliografije, kar je opravil v sodelovanju z J. Hafner), I. Tomincu, F. Tomšiču, F. Verbincu, G. Vorencu, A. Wolfu, M. Wolfu, M. Zagajšku, O. Cafu, A. da Sommaripi, I. A. Apostlu, M. Cigaletu, M. Pleteršniku, V. Franulu Weissenthurnu, J. Glonarju, R. Kolariču, I. Koštialu, J. Zidarju, J. Zupanu, T. Zupanu, H. Megiserju. — Te sestavke je v glavnem objavljial v Slovenskem biografskem leksikonu (10) (tiste z začetnicami s konca abecede) oz. v Enciklopediji Slovenije (9) (začetnice z začetka abecede), sicer pa še

drugod (Delo 2, Primorski dnevnik 1, Mohorjev koledar 2, Jezik in slovstvo 3, Kopitarjevi študijski dnevi 1, Enciklopedija Jugoslavije 1).

Pri tem je bil, če mu je to dopuščal prostor, temeljit in zanesljiv, vendar v glavnem le naštevalen, ne toliko tudi ocenjevalen. En krog tega pisanja zadeva jezikoslovce, s katerimi je bil v stiku kot dijak (Breznik, Šolar) ali kot delavec na SAZU (Stabej, Tominec, Tomšič, Bajec, Kolarič); drugi krog so slovenski slovarniki (Pleteršnik, Kalan, Verbinc, Glonar) njegovega časa, ali pa jezikoslovci oz. slovaropisci starejših obdobij (Megiser, Alasia, Vorenc, Zagajšek, Apostel, Franul, Caf, Cigale, Koštial, G. Zupan, Zidar – posredno še škof Wolf).

Svojevrsten vrh svojega jezikoslovnega raziskovanja je Suhadolnik dosegel v svojih razpravah o važnih zadevah iz naše jezik(osl)ovne preteklosti. Naj tu omenim njegov kritični prikaz Antona Breznika *Življenje besed* (1968), P. Scherberja *Slovarja Prešernovega jezika* (1978), *Breznikove razprave o oblikoglasnih vprašanjih slovenskega knjižnega jezika v drugi polovici 19. stol.* (1981), pa *razprave Kopitarjeva dopisovalna slovenščina* (1981), *Linhartov Matiček v izdaji 1840* (1981), *Levstikov odnos do Prešernovega jezika in njegovi posegi vanj, zlasti ob Klasju* (1982), *Beseda sonce v Cankarjevem delu* (1983), *Utrditev in uzakonitev Slovenskega pravopisa leta 1937* (1987), *Kdo je avtor kritike Primčevih Branj* (1992), *Jezikovna analiza prevoda Svetega pisma nove zaveze* (1993 iz l. 1984). — Vsakokrat zastavljeno – sicer ožje – vprašanje je reševano metodološko čisto, njegovo v pisanju razkrito spoznanje je pravo, sploh vzorno znanstveno besedovanje, da si boljšega ni mogoče želeli. V vsem svojem pisanju je bil tudi dober stilist. (V govornih diskusijskih nastopih je bil v nasprotju s tem nekako manj spreten, da bi kaj na hitro in vpričo drugih lahko dobro formuliral, pa je bilo sploh nemogoče. — Kakšen je bil nasploh v polemikah, ne bi mogel reči, ker so težko dostopne v dnevnem časopisju, kar lahko povem iz svoje izkušnje iz *Naših razgledov 1992* pa bi rekel, da se v njej ni prav znašel, da ga je preveč zanašalo čustvo v neobjektivnost, ko je šlo za obrambo stvari ali osebe, ki so mu tako zelo prirasle k srcu.)

Suhadolnik je bil tudi nekaj slovstoveda (prim. bibliografske enote 1–5, 7, 11, 12, 14–17, 19, 21, 23, 24, 56–58, (61, 64), 68, 73, 89, [137]), in celo besednoumetnostno je bil do neke mere tvoren. Ta njegov trud čaka na oceno drugih. Tudi iz tega nagnjenja, zlasti pa seveda jezikoslovnega, je izhajalo njegovo delo na besedju Franceta Prešerna (ali I. Tavčarja), ni pa mu bilo dano, da bi bil zbrano gradivo o Prešernu oblikoval v monografsko predstavitev, ki bi mu bila pač prinesla tudi zaželen oficijalen znanstveni akademski naslov.

Ko se po vsem tem razmisleku o njegovem delu vprašujemo, kaj nam je v jezikoslovju dal, pač s čisto vestjo lahko rečemo, da nam je dal veliko: seveda na njemu lasten način. Vrednost njegovega slovenističnega opusa dejansko daleč presega tisto, s čimer si je v slavistiki pri nas marsikdo pridobil tudi najvišje akademske stopnje. Tako je pač življenje pri nas. Stane Suhadolnik ni bil med tistimi, ki so – ob primerni ideološki podstavi – hoteli, znali in mogli svoje tudi manjše delo unovčiti v visok položaj in naslov. Njegova sled pa v slovenistiki še dolgo ne bo zabrisana.